

+

Spieren en brein: cognitie en gedrag

HUIDIGE STAND VAN ZAKEN EN NIEUWE INTWIKKELINGEN
 Dr. Jos Hendriksen klinisch neuropsycholoog
 Kempenhaeghe, centrum voor neurologische
 leerstoornissen

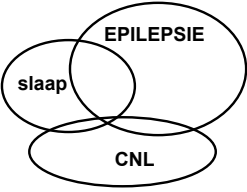

EXPERTISE CENTRUM

Kempenhaeghe / MUMC+
Expertise centrum Duchenne/ Becker

INLEIDING

DIAGNOSTISCHE OVERSCHADUWING

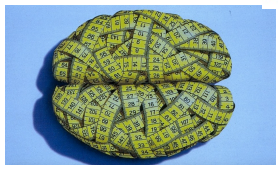
DIAGNOSTIC OVERSHADOWING

THEMA VAN LEZING

**AANWEZIGHEID VAN ENE CONDITIE/ZIEKTE INTERFEREERT
 MET DE ONDERKENNING VAN ANDERE CONDITIE**

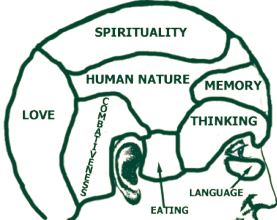
OVERZICHT

- Hoe leert het brein? ONTWIKKELING LEREN BEGRIPEN VIA EEN AANTAL KERNBEGRIJPEN
- Diagnostische overshadowing GEMISTE DIAGNOSES OMDAT ZE OVERSCHADUWD WORDEN DOOR ANDERE PROBLEMEN
- Enkele recente inzichten NIEUWE INZICHTEN VANUIT DE PSYCHOLOGIE

HOE LEERT HET BREIN?

VAN LOCALISATIE NAAR NEURALE NETWERKEN

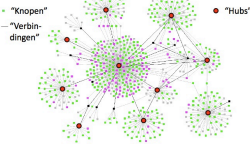
FROM LOCALISATION TO NEURAL NETWORKS

HOE LEERT HET BREIN?

NEURALE NETWERKEN: CONNECTIONS AND CONNECTIVITY

1. "Small-world" structuur

De wereld bestaat uit netwerken en deze hebben geen random structuur: small world
Hubs zijn centraal in netwerken.

Bijv 5.9 stappen verwijderd van kennismaking met Paus
Via hubs kan info heel snel van ene naar andere kant.

HOE LEERT HET BREIN?

INHIBITIE stop-gedrag

Inhibitiecontrole :

Stoppen met oud gedrag om plaats te maken voor nieuw gedrag

Video: Marshmellow experiment.

INHIBITION AS A GENERAL PRINCIPLE OF DEVELOPMENT

HOE LEERT HET BREIN?

REORGANISEREN

steeds efficiëntere manier van verwerking van informatie

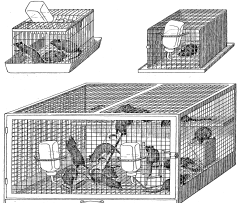
WAT ZIET U?

ONTWIKKELEN IS REORGANISEREN.
NIEUWE INFORMATIE WORDT ALTIJD VERTAALD IN HET KADER VAN BESTAANDE KENNIS.

REORGANIZING NOVELTY

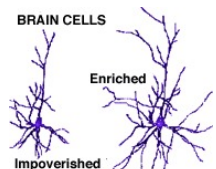
HOE LEERT HET BREIN?

OMGEVINGSINVLOED
ENVIRONMENTAL INFLUENCE

After Rosenzweig, Bennett & Diamond: "Brain Changes in Response to Experience".
Scientific American, 1972.

BRAIN CELLS

Impoverished   Enriched

HOE LEERT HET BREIN?

LEIDEN UNIVERSITY MEDICAL CENTER
Centrum voor Neurologische Leeren-ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaghe

STRUCTUUR VAN HET BREIN
LEIDEN-KEMPENHAGHE STUDIE

Reduced Cerebral Gray Matter and Altered White Matter in Boys with Duchenne Muscular Dystrophy

Nathalie Doorenweerd, MSc,^{1,2,3} Chiara S. Straathof, MD,³ Eve M. Dumas, PhD,³ Pietro Spitali, PhD,⁴ Ieke B. Ginjjaar, PhD,⁵ Beatrijs H. Wokke, MD,³ Debby G. Schrans, MSc,⁶ Janneke C. van den Bergen, MD,³ Erik W. van Zwet, PhD,⁷ Andrew Webb, PhD,¹ Mark A. van Buchem, MD, PhD,¹ Jan J. Verschuuren, MD, PhD,³ Jos G. Hendriksen, PhD,⁸ Erik H. Niks, MD, PhD,³ and Hermien E. Kan, PhD¹ **ANN NEUROL** 2014;76:403-411

LEREN EN GEDRAG

NEUROBIOLOGISCHE ONTWIKKELINGSSTOORNISSEN
Indien onbehandeld kan dit ernstige gevolgen hebben

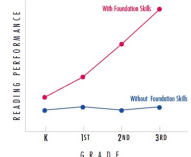
DSM-5
Aandachtdeficiëntie- / hyperactiviteitsstoornis

BOOM
NIP

Aandachtdeficiëntiestoornis (ADHD)
Dyslexie
Dyscalculie

LEREN EN GEDRAG

MATTHEUS EFFECT:
EARLY DETECTION IMPORTANT FOR SECONDARY EFFECTS
Matthew Effect in Reading

• Secundaire gevolgen:

- Lage zelfwaarde
- Gedragsproblemen
- School uitval
- Sociale problemen

"De rijken worden rijker en de armen worden armer"
preventie van secundaire gevolgen.

 Centrum voor Neurologische Leeren ontwikkelingsstoornissen
 Kempenhaeghe

RECENTE STUDIE (2015)

Original Article
Journal of Child Neurology
© The Author(s) 2015
Reprints and permission:
sagepub.com/journalsPermissions.nav
DOI: 10.1177/0885426615574426
jcn.sagepub.com
SAGE

Cognitive and Neurobehavioral Profile in Boys With Duchenne Muscular Dystrophy

Rudaina Banihani, MD^{1,2,3}, Sharon Smile, DM (Peds)^{1,2,3,4}, Grace Yoon, MD^{1,2}, Annie Dupuis, PhD⁵, Maureen Mostek, MA², Andrea Snider, PhD¹, and Laura McAdam, MD^{1,5*}

Table 4. Prevalence of Comorbidities.

Comorbidity	% (95% CI)
LD	44.0 (31.2; 57.6)
ID	18.6 (9.7; 30.9)
ADHD	32.2 (20.6; 45.6)
ASD	15.3 (7.2; 27.0)
Anxiety	27.1 (16.4; 40.3)
OCD	5.1 (1.1; 14.2)

Abbreviations: ADHD, attention-deficit/hyperactivity disorder; ASD, autism spectrum disorders; ID, intellectual disability; LD, learning disability; OCD, obsessive-compulsive disorder.

LEREN EN GEDRAG

PREVALENTIE ADHD :

Hoe vaak komt het voor?

Overzichtsstudie
N=102 studies ; 171,756 mensen

Prevalentie = 5.29%
(Geen verschil tussen Europa en Vs)

Polanczyk, Silva de Lima (2007). The world wide prevalence of ADHD: a systematic review and meta-regression analysis. The American Journal of Psychiatry, 164, 942-948

ADHD

 Centrum voor Neurologische Leeren ontwikkelingsstoornissen
 Kempenhaeghe

INHIBITIE THEORIE (RUSSEL BARKLEY)

Kernprobleem is moeite met stopgedrag

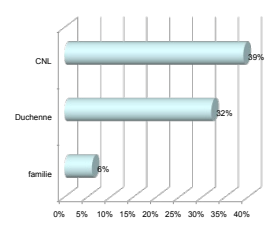

Daardoor: effect straf en beloning is beperkt

ADHD

 Centrum voor Neurologische Leeren ontwikkelingsstoornissen
 Kempenhaeghe

NIET AANGEBOREN - ADHD:

angeboren en neurologisch bepaald

Categorie	Percentage
CNL	30%
Duchenne	32%
familie	8%

266 kinderen met ADHD van de aangemelde
863 kinderen met een neurologisch beeld

EUROPEAN JOURNAL OF
PAEDIATRIC
NEUROLOGY

ADHD

OOG BEWEGINGEN EN HERSENFUNCTIENEREN

EYE TRACKING

the eyes are the window to the soul ...
-Leonardo da Vinci

ontwikkeling van een virtuele computeromgeving om aandacht te diagnosticeren en te trainen.

EYE TRACKING

TIJDSBESEF

IN SYNC LOPEN MET DE OMGEVING OM JE HEEN:

TIJDSBESEF

"onmiddellijk"

Of

"snel"

Staying on task
Following Directions
Following Routines
Following Self-Care

Organization

Test Materials
Concepts & Ideas

Copyright © The McGraw-Hill Companies, Inc. 2010

Vragenlijst Tijdsbeseffing - J. Hendriks, versie november 2010

A. In welke drie onderdelen of fasen?

1. In welke drie onderdelen of fasen?

2. In welke drie onderdelen of fasen?

3. In welke drie onderdelen of fasen?

4. In welke drie onderdelen of fasen?

5. In welke drie onderdelen of fasen?

6. In welke drie onderdelen of fasen?

7. In welke drie onderdelen of fasen?

8. In welke drie onderdelen of fasen?

9. In welke drie onderdelen of fasen?

10. In welke drie onderdelen of fasen?

11. In welke drie onderdelen of fasen?

12. In welke drie onderdelen of fasen?

13. In welke drie onderdelen of fasen?

14. In welke drie onderdelen of fasen?

15. In welke drie onderdelen of fasen?

16. In welke drie onderdelen of fasen?

17. In welke drie onderdelen of fasen?

18. In welke drie onderdelen of fasen?

19. In welke drie onderdelen of fasen?

20. In welke drie onderdelen of fasen?

21. In welke drie onderdelen of fasen?

22. In welke drie onderdelen of fasen?

23. In welke drie onderdelen of fasen?

24. In welke drie onderdelen of fasen?

25. In welke drie onderdelen of fasen?

26. In welke drie onderdelen of fasen?

27. In welke drie onderdelen of fasen?

28. In welke drie onderdelen of fasen?

29. In welke drie onderdelen of fasen?

30. In welke drie onderdelen of fasen?

31. In welke drie onderdelen of fasen?

32. In welke drie onderdelen of fasen?

33. In welke drie onderdelen of fasen?

34. In welke drie onderdelen of fasen?

35. In welke drie onderdelen of fasen?

36. In welke drie onderdelen of fasen?

37. In welke drie onderdelen of fasen?

38. In welke drie onderdelen of fasen?

39. In welke drie onderdelen of fasen?

40. In welke drie onderdelen of fasen?

41. In welke drie onderdelen of fasen?

42. In welke drie onderdelen of fasen?

43. In welke drie onderdelen of fasen?

44. In welke drie onderdelen of fasen?

45. In welke drie onderdelen of fasen?

46. In welke drie onderdelen of fasen?

47. In welke drie onderdelen of fasen?

48. In welke drie onderdelen of fasen?

49. In welke drie onderdelen of fasen?

50. In welke drie onderdelen of fasen?

51. In welke drie onderdelen of fasen?

52. In welke drie onderdelen of fasen?

53. In welke drie onderdelen of fasen?

54. In welke drie onderdelen of fasen?

55. In welke drie onderdelen of fasen?

56. In welke drie onderdelen of fasen?

57. In welke drie onderdelen of fasen?

58. In welke drie onderdelen of fasen?

59. In welke drie onderdelen of fasen?

60. In welke drie onderdelen of fasen?

61. In welke drie onderdelen of fasen?

62. In welke drie onderdelen of fasen?

63. In welke drie onderdelen of fasen?

64. In welke drie onderdelen of fasen?

65. In welke drie onderdelen of fasen?

66. In welke drie onderdelen of fasen?

67. In welke drie onderdelen of fasen?

68. In welke drie onderdelen of fasen?

69. In welke drie onderdelen of fasen?

70. In welke drie onderdelen of fasen?

71. In welke drie onderdelen of fasen?

72. In welke drie onderdelen of fasen?

73. In welke drie onderdelen of fasen?

74. In welke drie onderdelen of fasen?

75. In welke drie onderdelen of fasen?

76. In welke drie onderdelen of fasen?

77. In welke drie onderdelen of fasen?

78. In welke drie onderdelen of fasen?

79. In welke drie onderdelen of fasen?

80. In welke drie onderdelen of fasen?

81. In welke drie onderdelen of fasen?

82. In welke drie onderdelen of fasen?

83. In welke drie onderdelen of fasen?

84. In welke drie onderdelen of fasen?

85. In welke drie onderdelen of fasen?

86. In welke drie onderdelen of fasen?

87. In welke drie onderdelen of fasen?

88. In welke drie onderdelen of fasen?

89. In welke drie onderdelen of fasen?

90. In welke drie onderdelen of fasen?

91. In welke drie onderdelen of fasen?

92. In welke drie onderdelen of fasen?

93. In welke drie onderdelen of fasen?

94. In welke drie onderdelen of fasen?

95. In welke drie onderdelen of fasen?

96. In welke drie onderdelen of fasen?

97. In welke drie onderdelen of fasen?

98. In welke drie onderdelen of fasen?

99. In welke drie onderdelen of fasen?

100. In welke drie onderdelen of fasen?

ANDER TIJDSBESEF BIJ DMD

TIJDSBESEF

- schatten gebeurtenissen significant langer in dan controle jongens.
- Wachtgedrag is belangrijk thema wat ze moeten leren naarmate ze ouder worden.

LEESPROBLEMEN

PREVALENTIE DYSLEXIE :

Hoevaak komt het voor?

Prevalentie in normale populatie varieert van 2 to 17 %

NL = 3.6%

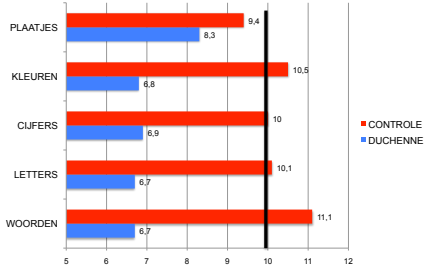
LEESPROBLEMEN

LEIDEN UNIVERSITY MEDICAL CENTER

Centrum voor Neurologische Leer- en ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaghe

SNEL BENOEMEN:

N=32 Duchenne Jongens en 22 controle jongens

Categorie	Controle	Duchenne
PLAATJES	9.4	8.3
KLEUREN	10.5	8.8
CLUFERS	10	8.9
LETTERS	10.1	8.7
WOORDEN	11.1	8.7

LEESPROBLEMEN

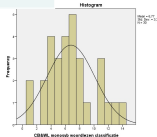
LEIDEN UNIVERSITY MEDICAL CENTER

Centrum voor Neurologische Leer- en ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaghe

LEESNIVEAU:

N=32 Duchenne Jongens en 22 controle jongens

	DMD	Controle
Gemiddeld	33%	90%
Laag	40%	10%
Zeer laag	27%	0%

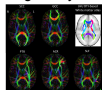
LEESPROBLEMEN

LEIDEN UNIVERSITY MEDICAL CENTER

BEELDVORMING

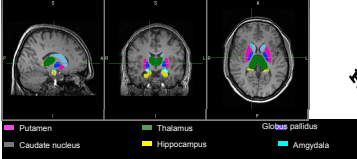
N=32 Duchenne Jongens en 22 controle jongens

DTI figuur met de fibers die werden geanalyseerd

	DMD	Controle
Gemiddeld	33%	90%
Laag	40%	10%
Zeer laag	27%	0%

de subcorticale volumes

- Pulvinar
- Caudate nucleus
- Thalamus
- Hippocampus
- Globus pallidus
- Amygdala

REKENPROBLEMEN

RUIMTELIJK DENKEN:
Welke koe heeft het meeste gras om op te eten?

hoeveelheidbegrip

REKENPROBLEMEN

TRIPLE CODE MODEL
De Haene

Getal begrip omvat drie codes

kwantiteit

Cijfer <69> ↔ Cijferwoorden <negenenzestig>

Maastricht UMC+ Centrum voor Neurologische Leeren- en ontwikkelingsstoornissen

DUCHENNE EN EPILEPSIE

Studie	Duchenne populatie (%)	Controle populatie (%)
Goodwin et al. (1997)	3,1 (N = 255)	0,5
Etemadifar & Molaei (2004)	12,3 (N = 57)	0,5

Neuroscience and Biobehavioral Reviews 51 (2015) 255–262

Contents lists available at ScienceDirect

Neuroscience and Biobehavioral Reviews

journal homepage: www.elsevier.com/locate/mbiorrev

Review

A possible role of dystrophin in neuronal excitability: A review of the current literature

Ruben G.F. Hendriksen^{1,*}, Govert Hoogland^{2,3}, Sandra Schipper¹, Jos G.M. Hendriksen^{4,5}, Johan S.H. Vles^{6,7,1}, Marlien W. Aalbers^{8,9,1}

Afwezigheid van dystrophine is gerelateerd aan verhoogde exiteerbaarheid/prikkelbaarheid van het brein.

OVERSCHADUWING
conclusie

CONCLUSIE

- Duchenne toont vaak comorbiditeit
- Vroeg opsporing is van belang
- Protocolair gaan vastleggen in NL
- Follow up in het kader van lopende trials

Bijna 30% heeft ADHD
40% heeft leesproblemen
Verder ook vaker neuropsychiatrie

STANDAARD SCREENING

De THEMA'S op vier momenten

LEEFTIJD	0-6	6-10	10-15	>15	
DIAGNOSTIEK	Cognitief	Spraak IQ	Lezen Rekenen concentratie	Schoolkeuze	
	Gedrag+ Emotie	Autisme	ADHD Dwang Angst Sociaal	Identiteits vorming	Transitie Acceptatie Depressie

nature
medicine

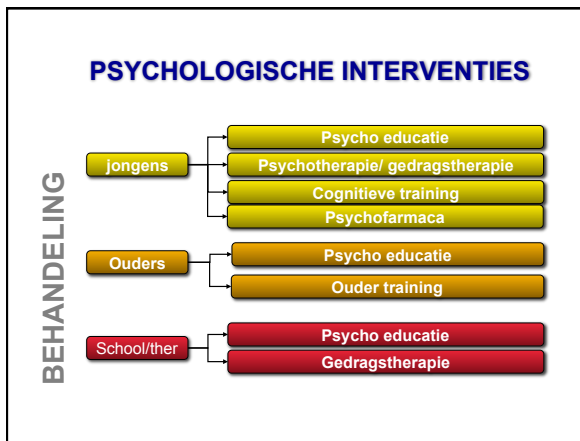
© 2015 Nature America, Inc. All rights reserved.

Functional correction in mouse models of muscular dystrophy using exon-skipping tricyclo-DNA oligomers

Aurélie Goyenvallé¹, Graziella Griffith¹, Arran Babbs², Samir El Andaloussi^{3,4}, Kariem Ezzat⁴, Aurélie Avril¹, Branislav Dugovic², Rémi Chausse^{6,7}, Arnaud Ferry⁸, Thomas Voit⁸, Helge Amthor¹, Claudia Bühler⁹, Stefan Schürch⁹, Matthew J A Wood¹, Kay E Davies², Cyrille Vaillend^{6,7}, Christian Leumann⁸ & Luis Garcia¹

Recente dierstudies: het brein zou ook kunnen profiteren van gen-therapie.

extent, the brain. Our results demonstrate for the first time a physiological improvement of cardio-respiratory functions and a correction of behavioral features in DMD model mice. This makes tC-DNA-ADON chemistry particularly attractive as a potential future therapy for patients with DMD and other neuromuscular disorders or with other diseases that are eligible for exon-skipping approaches requiring whole-body treatment.

 Centrum voor Neurologische Leer- en ontwikkelingsstoornissen
Kempenhaeghe

Dank voor uw aandacht !

HendriksenJ@kempenhaeghe.nl